

Postoje SPR-RSČ k rozpadu Československa: kritický rok 1992

Autor: Otto Eibl
Email: eibl@fss.muni.cz

The main aim of this article is to describe attitudes of SPR-RSČ (far-right nationalist opposition party) towards the dissolution process of the Czech and Slovak Federative Republic. The author focuses mainly on the “last federative” year 1992. In his work, he follows the mainstream negotiations about the way of splitting the federation, while studying the rhetoric of the SPR-RSČ representatives. Although SPR-RSČ did not have the possibility to influence the dissolution process (not even the negotiations), it sought to present an (interesting) alternative (enlargement or preservation of the federation). Later, when it was obvious that there was no way to save the common Czechoslovak state, it started looking for (factual) offenders of this state. The SPR-RSČ tried to obstruct the proceedings of the federative parliament (by submitting repeatedly the same requirements and speeches), it blamed the government, their voters etc. but it lacked the power to stop (or slow down) the actual act of dissolution.

Prvního ledna 2008 tomu bylo 15 let, kdy se na mapě Evropy objevily dva nové státy: Česká republika a Slovenská republika. Vznikly pokojným rozdělením společného soustátí Čechů a Slováků, které existovalo od roku 1918, tedy necelých 75 let.

Následující text se ohlédne za událostmi, které rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky předcházely a pokusí se poskytnout pohled na rétoriku a argumentaci Strany pro republiku - Republikánské strany Československa (SPR-RSČ). Ačkoli SPR-RSČ byla z faktických vyjednávání vyloučena a do průběhu mechanismu faktického rozdělení československého soustátí nezasáhla, není nezajímavé sledovat, s jakou argumentací strana vystupovala na obranu společného státu Čechů a Slováků. Pohled SPR-RSČ na budoucnost federace je mezi dalšími stranami výjimečný i tím, že chtěli republiku naopak rozšířit - připojením Podkarpatské Rusi a navrátit tak federaci podobu prvorepublikového Československa.

Jistým problémem a jako značné omezení jen nutné chápat fakt, že republikáni byli v pozici nekonstruktivní opozice a jejich rétorika byla značně repetitivního charakteru (v období těsně před přijetím zákona o zániku ČSFR všechna vystoupení různých republikánů obsahují de facto stejnou

argumentaci). Text tedy nepokrývá veškerá vystoupení republikánů a ani to není jeho cílem, ale vybírá nejdůležitější momenty ve vztahu k hlavní linii jednání o rozpadu československé federace.¹

Výchozí podmínky vedoucí k secesi - absence federálního stranického systému

Po pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě na konci 80. let 20. století se v regionu vzedmula poměrně masivní vlna "nového" postkomunistického nacionalismu a začaly se objevovat strany a hnutí, které na více či méně silném požadavku autonomie či samostatnosti budovaly svou politickou identitu. Podle nejrozšířenější interpretace tohoto jevu existovala ve východní Evropě před příchodem komunismu mnohost různorodých etnických a národnostních skupin, které zamrzly pod totalitním kobercem. Jakmile začalo tát, ukázalo se, že jsou stále na svých místech, připraveny na nové kolo hry (Barša - Strmiska 1999: 94).

Problémy se z tohoto důvodu vyskytovaly zejména v zemích, které byly uspořádány v jakékoli formě federace: jejich institucionální struktura totiž ustavila duální politické členství - jedno na úrovni federace samé a druhé na úrovni federalizovaných jednotek - republik. Jakmile byly provedeny první kroky demokratizace, stalo se zřejmým, že změna politického režimu v kontextu změněných mezinárodních okolností s sebou nese otázku, který z těchto dvou politických příslušností má nabýt vrchu - otázku „jak vládnout“ vystřídala otázka „komu vládnout“ (Barša - Strmiska 1999: 93).

Tyto tendence k secesi se projevily i na území československého státu², kde se postupně vytvořily dva zcela autonomní stranické systémy, jeden v České republice a druhý ve Slovenské republice. K oddělení slovenského a českého stranického systému přispěl z tohoto hlediska nešťastně koncipovaný volební zákon, který umožňoval politické straně vstoupit nejen do Národní rady té které republiky, nýbrž i do Federálního shromáždění v případě, že získala potřebné kvórum voličských hlasů jen v jedné z národních republik (Vodička 2003: 58).

Český a slovenský stranický subsystém sice pod tlakem konstrukce ústavních orgánů vytvářely na federální úrovni společný československý stranicko-politický systém, nicméně oba systémy byly současně autonomní a také úplné. To znamená, že český a slovenský subsystém politických stran vytvářely na republikové úrovni komplexní stranicko-politické systémy. Naopak společný československý stranicko-politický systém vykazoval zjevné deficity, protože v něm např. chyběl skutečný federální subjekt (Fiala 2001: 35)³.

“Úplnost a nezávislost” národních stranických systémů vytvořila prostor pro rozvíjení nekompatibilních vztahů mezi oběma systémy (politická scéna byla utvářena ne v rovině ideové, ale v rovině národnostní). Současně se zdály být (alespoň psychologicky) naplněny podmínky, které

mohou podporovat nacionalistické nálady vedoucí až k separaci (podle Spencer 1998: 2-6): Byly přítomny poměrně hluboké štěpící linie mezi segmenty populace, vláda byla (alespoň v počátku) poměrně centralizovaná a zejména na slovenské straně zde byla touha po vlastním státu, po vlastním národě. Společně s faktem, že Slovensko bylo oproti českým zemím zaostalejším regionem (v souladu s klasifikací Daniela L. Horowitze (Horowitz 1985: 258) a dopad prováděných reforem byl pro Slováky dalekosáhlejší, pak tyto faktory (které bychom mohli označit jako psycho-historické) přispěly k událostem vedoucím k rozdělení státu.

První kroky směřující k rozpadu federace: 1990-92

České i slovenské straně bylo jasné, že jednou z prvních věcí, kterou je třeba v nově vznikající demokratické společnosti udělat, je novelizace stávající ústavy. Avšak lišila se priorita, se kterou federální partneři k problému přistupovali. Slovenská strana totiž do popředí stavěla vytvoření samostatné slovenské ústavy. Již 6. prosince 1989 revokovala Slovenská národní rada (SNR) své usnesení z 31. října téhož roku, kterým původně ÚV KSČ souhlasila s trojjedinou ústavou a vyslovila se pro oddělené ústavy republik, které měly předcházet ústavě federální. Toto musela akceptovat i Česká národní rada (ČNR) a tak 19. prosince rovněž revokovala své usnesení o trojjediné ústavě. Jednání o podobě těchto dokumentů připomínalo spíše strategické handrkování o alokaci očekávaných zisků a vynaložených nákladů, zaměřené na momentální poměry, za nichž se sjednávají skutečné smlouvy (Stein 2000: 26).

Tvůrci ústavy musely zohlednit faktickou situaci v Československu (na českou část připadala většina průmyslu - v roce 1918 dokonce 4/5 veškerého průmyslu Rakouska-Uherska). Federace, aby odrážela reálnou situaci, by musela být silně asymetrická - tzn., že by každá jednotka měla ve vztahu k federaci jakýsi unikátní rys nebo soubor rysů, který by její zájmy významně odlišoval od zájmů kterékoli jiné, federaci vytvářející části, nebo systému jako celku (Stein 2000: 35). Další otázkou, na kterou měly obě části federace odlišnou odpověď, bylo, zda chtějí mít Češi a Slováci stát složený z jednoho, nebo dvou národů⁴. Ihned v počátku bylo také třeba rozhodnout, zda by nová ústava měla výslovně uznat právo členských republik ze společného soustátí vystoupit. V tomto případě se slovenská strana dovolávala k ústavě z roku 1968, která uznávala „nezadatelnost práva na sebeurčení až do oddělení“. Klauzule o právu vystoupit z federace do budoucnosti vyvolávala řadu problémů: na rozdíl od státu složeného z více jednotek, by secese znamenala konec celé federace s přímým dopadem v oblasti mezinárodního práva i mezinárodních vztahů. Na návrh prezidenta Havla nakonec Federální shromáždění přijalo ústavní zákon, který umožňoval vyhlásit referendum o základních ústavních otázkách a konkrétně o jakémkoli návrhu na vystoupení (Stein 2000: 51). Vypsání referenda k otázce rozdělení federace později bouřlivě požadovaly opoziční strany, mezi které patřila i SPR-RSČ.

Ve volebním období 1990-92 došlo k řadě jednání mezi českou a slovenskou stranou o možné podobě budoucího soustátí. Projednávány byly nejrůznější varianty na základě nejrůznějších představ a řešení - od silné federace na straně české, po posílení republik na straně slovenské,

založení federace na smluvním základě, přesuny kompetencí atd. Ke konečné shodě nakonec nedošlo. Jednání ale vytyčila určité mantinely a ukázala, kudy se asi bude vyjednávání stran dále ubírat. Stále častěji se objevovaly názory, že rozdělení nemusí znamenat nic hrozného, byť je z psychologických, ekonomických a kulturních důvodů nevhodné (Stein 2000: 111)6 .

Strana pro republiku - Republikánská strana Československa: profil

SPR-RSČ (později Republikáni Miroslava Sládka, RMS), sama sebe označuje za jedinou vlasteneckou stranu nezatíženou příslušníky bývalého režimu a byla založena 30. 12. 1989. Strana se formovala kolem charismatického lídra Miroslava Sládka a snažila se ideologicky navázat na prvorepublikovou agrárníckou tradici (Mareš 2003: 188).

Po celou dobu svého působení v českém stranickém systému byla SPR-RSČ nositelkou reprezentace zejména nespokojenců s režimem a "tradicionalistů" (ve smyslu představ o české ultrapravicí). Sládek představoval nejvyhraněnější a nejviditelnější komunistickou opozici, tvrdě se stavěl za vyrovnání se s kriminalitou, zasazoval se o zachování Československa a později do svého rejstříku zařadil i tzv. "romskou otázku" (Mareš 2003: 181).

Další charakteristikou, která je pro SPR-RSČ typická, je nestálost její základny i poslanců - od Sládkova hlavního proudu se postupně odštěpovaly nejrůznější názorové platformy, které zakládaly další (neúspěšné) republikánské strany, a poslanci, u nichž pak nebylo výjimkou, že v parlamentu hlasovali proti zájmům bývalé mateřské strany.

V prvních volbách v roce 1990 se SPR-RSČ nepodařilo získat parlamentní zastoupení a v letech 1990-92 působila v rámci tzv. Mimoparlamentního sněmu, ve kterém se sdružovaly další menší strany bez parlamentního zastoupení. Ambicí Sněmu bylo svou činností ovlivňovat chod věcí ve státu (argumentem bylo, že zde sdružené strany reprezentují hlas 20 % občanů, jejichž hlasy propadly a kteří jsou tedy de facto bez zastoupení) (Mareš 2003: 192). Nutno dodat, že tato ambice zůstala nenaplněna.

V průběhu let 1990 si SPR-RSČ postupně budovala voličskou základnu a ideologicky se profilovala, resp. svou rétorikou tuto profilaci posilovali. V otázkách podoby státoprávního uspořádání Československa často opakovala svou vizi o znovuoobnovení československých hranic z prvorepublikové éry - usilovala o připojení Podkarpatské Rusi⁷ a následné vytvoření státu na spolkovém základě. Československo mělo být tvořeno čtyřmi spolkovými zeměmi (země Česká, Moravskoslezská, Slovensko a Podkarpatská Rus), v jeho čele měl stát jeden prezident a vláda o sedmi ministrech. Každá ze spolkových zemí by disponovala vlastním rozpočtem a poměrně by přispívala na provoz republiky jako celku. Připojení Podkarpatské Rusi mělo proběhnout na základě referenda, ve kterém se Rusíni sami měli vyjádřit ke svému dalšímu osudu (Sládek 1992: 35).

Myšlenku "velkého" československého národa brala SPR-RSČ skutečně vážně, o čemž svědčí i to, že

v letech 1990-1992 fungovala na federální úrovni (byť slovenská odbočka strany byla více než marginální) a bylo podniknuto několik kroků k tomu, aby byla založena pobočka na Podkarpatské Rusi⁸ (Mareš 2003: 187), za což byla SPR-RSČ z mnoha stran kritizována. Opakovaně se také objevoval argument, že "agenda rozpadání" federace je vyvolaná uměle, zejména kvůli snahám zamaskovat skutečné problémy, se kterými se ČSFR potýkala (zejména otázky spojené s ekonomickou transformací): Jejich (soudobé vedení ČSFR - pozn. autora) nekompetentnost se projevuje celou dobu, co jsou u moci. Začali tím, že schvalovali dílčí nepodstatné zákony, debatovali o názvu republiky (narážka na tzv. pomlčkovou válku z roku 1990 - pozn. autora), o znaku republiky, o státních vyznamenáních a přitom nic neudělali pro ekonomiku, zemědělství, sociální věci a zdravotnictví (Sládek 1992: 62)⁹.

Volby 1992

V důsledku mediální izolace občané většinu informací získávali zejména z mítinků a veřejných vystoupení M. Sládka, která byla plná líbivých populistických slibů a národního (či osobního) patosu. Sládek byl obratný řečník a někdy absolvoval až pět mítinků denně (navštěvoval i malé obce a vesnice, které ostatní strany ve svých "výjezdech za voliči" opomíjely). Do voleb strana vstupovala samostatně¹⁰ s minimalistickým programem (celý program se vešel na jeden list formátu A4), který obsahoval řadu líbivých prohlášení a vizí, o způsobu jejich realizace se ale nezmiňoval. Jako jakýsi doplněk k programu lze chápat "17 naléhavých opatření pro záchranu životního prostředí v naší zemi", která byla zveřejněna v týdeníku Republika (č. 21/1992). Program de facto v bodech shrnoval Sládkovu argumentaci "z náměstí" (viz SPR-RSČ 1992).

Sládek stál také před poměrně důležitým rozhodnutím, zda kandidovat do FS nebo do ČNR. Byl si vědom toho, že FS nemusí mít dlouhého trvání a že působení v ČNR je "sázkou na jistotu". Vzhledem k volebnímu programu a snahám udržet Československo (ba jej rozšířit), byl Sládek dle svých vlastních slov povinován kandidovat do FS, kde se bude odehrávat největší boj, tam se bude o všem rozhodovat. Je to tedy povinnost a nic jiného by nebylo morálně ospravedlnitelné. Ztratil bych svoji tvář (Sládek 1994: 9). Voličům tak vyslal jasný signál, že hájení Československa bere vážně. Jak ukazuje následující tabulka, minimalismus programu a zejména působivá Sládkova vystoupení dokázala straně zajistit vstup do všech komor legislativních orgánů (s výjimkou SNR):

Tabulka 1. SPR-RSČ: výsledky voleb 1992

SPR-RSČ 1992 Sněmovna lidu Sněmovna národů Česká národní rada Slovenská národní rada České země 6,48 % (8) 6,37 % (6) 5,98 % (14) Slovenské země 0,36% 0,34% 0,33%

Zdroj: volby.cz a statistics.sk

Ta samá argumentace ale poslala SPR-RSČ nekompromisně do pozice nekonstruktivní opozice, se kterou většina stran odmítala jednat.

Hlavní linie vyjednávání: ODS vs. HZDS

Výsledky voleb se pro další osud československé federace staly klíčové (zároveň byly mnohými stranami chápány i jako forma referenda o budoucím státoprávním uspořádání). Ačkoliv žádná ze stran (částečnou výjimku tvořila SNS11) nevstupovala do voleb s otevřeným požadavkem na demontáž federace, byť rétorika některých stran svědčila o opačných tendencích. Mnohé vyplývalo z jednání čelních představitelů hlavních politických aktérů.

Povolební konstelace stranických subjektů ale dávaly tušit, že rozdělení ČSFR bude zřejmě nevyhnutelné. Vítězné voleb - Občanská demokratická strana (v koalici s Křesťanskou demokratickou stranou; ODS-KDS) a Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) - byli systémem de facto přinuceni vytvořit koalici, a to i přes jednoznačně nekompatibilní programatiku: ODS v české části Sněmovny národů chyběl k absolutní většině jeden hlas (získala 37 hlasů), vzhledem k prosazování zákonů, jichž se dotýkal zákaz majorizace, bylo nutné získat slovenského partnera. HZDS byla druhou nejsilnější stranou na federální úrovni (33 mandátů) a pokud by se ji ODS snažila v koaličních jednáních obejít, musela by se prakticky spoléhat na hlasy všech ostatních slovenských stran, včetně postkomunistické Strany demokratické levice (SDL) a nacionalistické SNS. HZDS byla v podobné situaci - pokud by byla pověřena sestavením vlády a chtěla by obejít ODS, musela by jednat opět se všemi stranami včetně KSČM a SPR-RSČ. Z toho důvodu vznikla koalice mezi stranami, které si byly vzájemně největšími rivaly a antipody (Vodička 1993: 159).

Mezi ODS a HZDS proběhla celá řada jednání o možné budoucí podobě československého soustátí; ostatní strany do jednání de facto neměly (až na výjimky) zasáhnout, což bylo (zejména z pozice opozičních stran, které se snažily prosadit vyhlášení referenda¹²) často a intenzivně kritizováno.

O tom, že jednání nebudou jednoduchá, svědčil už závěr z prvního jednání¹³ mezi V. Klausem a Vl. Mečiarom: (Klaus na tiskové konferenci:) „Jsme pro funkční společný stát na úrovni rozumné federace a pro pokračování hospodářské reformy a plně podporujeme V. Havla, o jehož kandidatuře nehodláme spekulovat. (...) HZDS nejde o společný stát, ale o ekonomicko-obranné společenství a o dva státy a mezinárodní právní subjektivitu“¹⁴ (Stein 2000: 159).

Na dalších jednáních Slováci opakovaně odmítali české návrhy řešení (měly umožnit národní emancipaci Slováků¹⁵ _ a soustředily se na zachování společného hospodářského prostoru) a přišli s požadavkem na mezinárodněprávní subjektivitu Slovenska (a členství v mezinárodních organizacích typu OSN), který byl českou stranou jednoznačně odmítnut. Dalším bodem, ze kterého Slováci nechtěli slevit, byl negativní postoj vůči kandidatuře V. Havla na post federálního prezidenta¹⁶.

Za zlomové je považováno třetí kolo jednání¹⁷, kdy ODS byla rozhodnuta přimět HZDS k jednoznačnému vyjádření, zda má být vytvořena federální koaliční vláda pro funkční, decentralizovanou ČSFR, nebo bude jmenován federální kabinet jen na omezenou, poměrně krátkou dobu, jehož úloha by spočívala v přípravě rozdělení federace. HZDS preferovala druhou variantu, o čemž svědčí i to, že Mečiar odmítl Klausův návrh společně vstoupit do federální vlády a trval na tom, aby každá republika kryla svůj rozpočet výlučně z vlastních zdrojů¹⁸.

Klaus i Mečiar posléze oznámili, že budou kandidovat jako předsedové vlád svých národních republik. Tento krok byl pak vnímán jako skutečně silný signál pro občany, neboť svědčil o tom, že ani jeden z předsedů jednajících stran nevkládá do možnosti zachování společného soustátí velkou naději a hodlá se věnovat práci na národní úrovni. Tento signál byl samozřejmě ze strany SPR-RSČ přijat s velkou dávkou nevole. Klaus byl obviněn, že tak učinil pouze pro ukojení své ješitnosti a ne pro politické a ekonomické zájmy nebo, nedej bože, v zájmu občanů České republiky (Sládek 1994: 31-32).

Písemnou dohodu o rozdělení federace na dva samostatné státy pak přineslo další jednání konané 19. června v Bratislavě. Obě strany se zavázaly, že budou v národních radách iniciovat proces, jenž má do 30. září 1992 vést k rozhodnutí o budoucí formě česko-slovenských státoprávních vztahů.

Druhý dokument vzešlý z tohoto jednání – Zásady programového prohlášení vlády pro přechodné období – stanovil, že federální vláda pojmá svůj mandát jako časově omezený, většina otázek týkajících se budoucího česko-slovenského státoprávního uspořádání ale zůstala otevřená. Prioritou nicméně zůstala privatizace jako nástroj systémové přeměny, v hospodářské politice se mělo při pokračování transformace vedle politiky stability přesunout těžiště také na politiku růstu.

Na dalších jednáních pak ODS a HZDS dohadovaly pouze "technické detaily"¹⁹ a časový harmonogram²⁰, který měl vést ke konečnému rozdělení federace, ke kterému mělo dojít k 1. lednu 1993.

Intermezzo: Volba prezidenta republiky

V této době také dochází k další velmi důležité události: 17. července schválila SNR Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky, která vyhlášovala přirozené právo slovenského národa na sebeurčení a svobodné utváření způsobu a formy národního a státního života. Několik minut po přijetí této deklarace V. Havel oznámil úmysl 20. července rezignovat na zbytek svého volebního období, které mělo skončit o tři měsíce později. Představitelé SPR-RSČ za tento krok V. Havla opakovaně kritizovali²¹ za to, že v naší republice kapitán opustil to plavidlo v době, kdy začaly první poryvy bouře a jen to trochu praštilo v bedně (Sládek, 3. schůze FS, 11.9.1992), a společně s V. Klausem a VI. Mečiarom mu přisoudili nálepku hrobaře Československa (Sládek 1994: 46, Krejsa 5. schůze FS, 5.11.1992, Lhotka, 5. schůze FS, 18.11.1992 a další). Do následujících prezidentských

voleb nominovali vlastního kandidáta, který později odstoupil. Kandidátem byl Ing. Juraj Čop, Slovák, který měl umlčet kritiky federálního uspořádání z pozice odmítání Čecha jako prezidenta (Sládek 1994: 32). Po stažení kandidatury byl do druhého kola prezidentské volby nominován Josefem Krejsou (SPR-RSČ) M. Sládek (kandidatura byla neúspěšná a Sládek zvolen nebyl).

Dlouhá cesta k přijetí zákona o rozpadu federace

Jak postupovala jednání směrem k rozpadu federace, stupňovala se i rétorika představitelů SPR-RSČ, kteří se stále (společně s dalšími opozičními stranami) dožadovali vypsání referenda. I po volbách opakovali, že problematika rozpadu pouze maskuje ekonomický propad a že je rozdělení výhodné pro třetí strany: pro Maďarsko a Německo, které podle představ republikánů měly získat nad novými státy kontrolu (Sládek hovořil o obnoveném protektorátu). Napadána byla i dohoda mezi ČNR a SNR o způsobu rozpadu federace jako neústavního řešení, které mělo za pomoci "politické korupce" přesvědčit i poslance FS: (národní rady) slíbily poslancům nejvyššího zákonodárného sboru, že i v případě rozdělení Československa nebudou nové volby, a poslanci FS budou přesunuti jako druhá komora národních rad (Sládek 1994: 45)22. 1. září SNR přijímá "čistou" - na federální ústavě nezávislou - ústavu Slovenské republiky23. Na 3. společné schůzi SN a SL (11. září 1992), kdy se projednávala zpráva vlády ČSFR o současném situaci ve státoprávním uspořádání ČSFR vzhledem ke stavu přípravy ústavních zákonů o novém rozdělení působnosti mezi ČSFR a republiky a dalších ústavních zákonů pro přípravu na rozdělení státu, zaznělo několik rozsáhlých a emotivních příspěvků poslanců SPR-RSČ (Sládek, Malíř, Krejsa), ve kterých opět shrnuli veškerou kritiku vlády: Od mediální izolace SPR-RSČ přes korupci poslanců po neochotu "naslouchat náměstím", protože se stala politická reprezentace odtrženou od reality. Na konci vystoupení poslanec Malíř pak seznámil sněmovnu se skutečností, že poslanecký klub SPR-RSČ ve Federálním shromáždění ČSFR dal podnět Generální prokuratuře k zahájení trestního stíhání předsedy vlády České republiky Václava Klause pro naplnění skutkové podstaty trestného činu vlastizrady dle § 91 Sb., č. 392/1992 (Malíř, 3. schůze FS, 11.9.1992). Za vlastizrádce pak J. Krejsa označil (částečně s nadsázkou) všechny poslance, kteří o způsobu zániku federace vůbec jednájí - podle SPR-RSČ šlo o porušení slibu věrnosti republice. Za jediné východisko v této situaci označil urychlené přijetí novelizovaného zákona o referendu (Krejsa, 3 schůze FS, 11.9.1992). O něco později pak M. Sládek posunul debatu trochu jiným směrem, když obvinil vládní koalici, že obětovává Československo kvůli jedinému člověku - V. Havlovi: Je zapotřebí pro člověka, který se výrazně podílel na likvidaci Československé republiky, pro Václava Havla, zajistit nějakou další prebendu. Jelikož jako prezident Československé republiky je nepřijatelný, tak česká vládní koalice vyhlásila buď Havla, nebo nic (Sládek, 3. schůze FS, 11.9.1992). Představitelé SPR-RSČ se snažili personifikovat nepřítele a opakovaným napadáním konkrétních osob poukazovat na vlastní "státotvornost". V závěru kritiky vždy navrhovali východisko, které bylo zcela proti projednávaným dohodám mezi jednotlivými stranami a velmi často volali po vypsání referenda (popř. vypsáním nových voleb), i když toto bylo mnohokrát odmítnuto. Další rovina republikánské argumentace vychází z hodnocení mezinárodního kreditu Československa. Republikáni zdůrazňovali, že jednání o rozpadu federace vede k obratu v hodnocení Československa - to mělo ztratit vůdčí úlohu středoevropské transformace a mělo se výrazně zpomalit tempo integrace do EU (Sládek, 3. schůze FS, 22.9.1992).

K poměrně kuriózní situaci došlo 29. 9. 1992, kdy se měl projednávat zákon o rozpadu federace a kdy vystoupili poslanci SPR-RSČ s tím, že vzhledem k datu (výročí Mnichovské dohody) by bylo vhodné projednávání této otázky odložit na jiné datum. Výběr data a programu schůze pak označili za pouhou provokaci (Malíř, Krejsa, 4. schůze FS, 29.9.1992). Republikánský návrh byl zamítnut a zákon byl projednáván. V rozpravě pak republikáni poslancům tlumočili přání rumunských Čechů a pracovníků rumunské ambasády po zachování Československa, obvinili voliče hlavních vyjednávacích stran (ne Klaus, ne Mečiar, ne Havel, ale těch 30 % voličů v obou republikách, kteří jmenovaným dali svůj hlas, ti jsou pravými viníky situace, ve které se nacházíme. To oni nechť jsou prokleti za negaci ideálů zakladatelů Československé republiky T. G. Masaryka a M. R. Štefánika. To oni jsou vinni za nové Lidice naší společné sedmdesátileté cesty. Na jejich hlavy padne, dřív než si myslí, opovržení jejich dětí a vnoučat, ale to už je jejich problém, jak se vypořádají s vlastním svědomím. (Krejsa, 4. schůze FS, 29.9.1992)) a přečetli dopis svých poslanců v ČNR, kteří mj. volali po ustanovení vyšetřovací komise politických stran (bez zastoupení ODS-KDS), která by měla zjistit příčiny současného stavu.

Při projednávání zákona se ale objevily i "objektivní" problémy - FS odmítlo přijmout zákon o dělení federace tak, jak jej navrhovala politická dohoda mezi ODS a HZDS (kvůli "nové" strategii HZDS) . Další jednání mezi ODS a HZDS nabylo téměř imperativního rozměru. ODS předložila HZDS dokument, ve kterém se měl Mečiar zavázat, že nebude usilovat o jakoukoli formu unie ani konfederace. Pokud by Slováci odmítli, byla ODS připravena jednání okamžitě ukončit. Dokument byl po dlouhé diskusi ve slovenském kroužku přijat a jednání tak mohla pokračovat. HZDS a ODS se pak opět pustily do plánování společné strategie ve FS. 8. října pak FS schválilo zákon o převodu zbývajících kompetencí na jednotlivé republiky, v působnosti federace tak zůstalo pouze pět ministerstev (finance, zahraničí, obchod, vnitro a hospodářství).

Nová podoba zákona o zániku federace vzešla z jednání republikových vlád na konci října. Byl nalezen konsensus a na úrovni národních vlád tedy víceméně panovala obecná shoda, jak předejít možným kolapsům při dělení federace. Potřebné kroky však bylo ještě nutné dojednat na půdě FS, které již několikrát dalo najevo nechuť k jednání o stávajících verzích „dělicích“ dokumentů a o mechanismu zániku federace obecně. Na místě tedy byla obava, zda bude v důležitých otázkách FS vůbec akceschopné.

Na půdě FS přes všechny problémy pokračovala legislativní snaha zajistit hladký a bezproblémový rozpad federace: Zákon o dělení federálního majetku byl po delší debatě schválen 13. listopadu 1992 a předpokládal dělení majetku podle dvou základních kritérií: podle územního principu a podle poměru dvě ku jedné.

Bylo třeba uklidnit (alespoň částečně) opozici, a proto došlo při dalších jednáních o znění zákona o

zániku federace k ústupku: Odpovědnost za rozdělení federace se měla přesunout na národní rady republik, nebo že by se národní rady republik měly o tuto zodpovědnost podělit s FS. V této chvíli bylo třeba zkoordinovat kroky obou národních rad, aby se zabránilo tomu, že jedna z republik označí krok té druhé za jednostrannou secesi se všemi mezinárodními důsledky. Obě národní rady ale přes všechna negativní či negativistická očekávání začaly pracovat na dokumentu, který by měl FS přimět k urychlenému přijetí zákona o zániku federace.

17. listopadu byl potom v obou národních radách schválen návrh ústavního zákona o zániku federace. Podle něj měla federace zaniknout 31. prosince 1992 a situace se měla vrátit ke stavu z roku 1968; návrh také předpokládal kooptaci federálních poslanců do národních orgánů. I v této chvíli, kdy byla praktická dohoda na dosah, jak české, tak slovenské opoziční strany ostře protestovaly: Trvaly na referendu, bez něhož nebyly vládní zákon ochotny podpořit. Koaliční strany se ale nenechaly zviklat ve svém rozhodnutí a prvním krokem vedoucím k hlasování o přijetí zákona bylo zamítnutí návrhu na referendum. Po prvním kole hlasování zákon o tři hlasy neprošel ve slovenské části Sněmovny národů, což vyvolalo ustavení smířčího dohodovacího výboru a další jednání bylo odročeno na 24. listopad. SPR-RSČ přišla v této chvíli s kritikou stávajícího zákona a pozměňovacím návrhem (později odmítnutým), za jehož nejdůležitější složky patří: Snaha v zákoně identifikovat "viníky" rozpadu (čl. 1 zákona měl být uvozen textem "Uplynutím dne 31. 12. 1992 na základě politických dohod ODS-KDS a HZDS zaniká Česká a Slovenská Federativní Republika."), snaha zabránit přesunu federálních poslanců na národní úroveň ("Zánikem České a Slovenské Federativní Republiky ve smyslu čl. 1 tohoto zákona zaniká poslanecký mandát poslanců zvolených ve volbách v roce 1992, v České republice do Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a do České národní rady.") a snahu o vypsání nových voleb do ČNR (resp. SNR) do tří měsíců po zániku federace.

Po odročení jednání ve FS se ČNR po celodenním jednání rozhodla schválit usnesení, v němž deklaruje, že spolu s vládou ČR „plnou odpovědnost za kontinuitu státní moci na území ČR a za zajištění oprávněných zájmů a potřeb občanů ČR.“ (HN, 20. 11. 1992, str. 1) V řadách opozice toto prohlášení vyvolalo řadu nevole, nicméně koaliční poslanci návrh vítali. Pro poslance FS to byl jasný signál v tom směru, že pokud by nedošlo ke schválení zákona o zániku federace na půdě federálního orgánu, budou obě národní rady pokračovat v demontáži federace samostatně. 25. listopadu došlo k dalšímu kolu hlasování o přijetí zákona o zániku federace. Text vzešlý z jednání dohodovacího výboru předpokládal, že projednávaný zákon by měl vstoupit v platnost až po ratifikačním referendu, nebo pokud by byl v obou národních radách schválen jako ústavní zákon. Obě nabízené varianty ale nabízely poměrně široký prostor k zablokování přijetí zákona. Po sérii jednání, která vedla koalice ve FS, se podařilo nakonec prosadit původní vládní návrh, který byl také nakonec přijat.

M. Sládek ke schválení zákona poznamenal: Tak se to těm rozbíječům podařilo. Teď tleskají a jásají. Naprosto nechápu proč. Když člověk něco nového postaví, vytvoří, má jistě důvod k radosti. Na troskách může tancovat pouze smrt anebo její přísluhovači. A ještě má celá věc velmi nízký podtón.

Dokud se v návrhu zákona neobjevil článek zaručující Jidášům odměnu za zradu v podobě křesel v budoucím českém parlamentu, několikrát neprošel. Teprve "třicet stříbrných" celou situaci změnilo. Snad alespoň někteří z nich pocítí výčitky svědomí, až jim dojde dosah jejich činu. (Sládek 1994: 70).

Počátkem prosince Sládek vykonal plánovanou cestu po Slovensku. Stavěl se do role "smířeného mesiáše", který bude i nadále pracovat na zmírnění nepříznivých dopadů rozdělené vlasti (Sládek 1994: 71).

16. prosince byla schválena Ústava ČR, návrh o transformaci federálních poslanců (vládní návrh zákona o ustavení Prozatímního senátu Parlamentu ČR) se podle předchozí koaliční dohody měl projednávat později. Došlo k tomu 19. prosince a zákon neprošel. ODS potvrdila úmysl předložit tento zákon v dohledné době znovu, 28. prosince bylo rozhodnuto, že se otázka okolo transformace odloží na příští rok.

V prosinci 1992 ještě obě národní rady přijaly provolání k parlamentům světa, v němž oznámily, že se obě republiky brzy stanou samostatnými svrchovanými státy, které je nutné chápat jako nástupce rozpadnuvší se federace. Dále potvrdily úmysl dodržet veškeré závazky plynoucí z mezinárodního práva a smluv, včetně finančních závazků vyplývajících z podílu na finančních závazcích federace, vstoupit do OSN a stát se členy evropských a světových organizací.

O půlnoci 31. prosince 1992 pak zanikla Česká a Slovenská Federativní Republika.

Závěr

Cesta k rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky nebyla nejsnadnější a postupně se v jednáních objevila (a byla odmítnuta) téměř všechna řešení, která ve vztahu k řešení secesistických tendencí nabízí teorie (zlepšení podmínek znevýhodněných minorit, ustavení modelu asymetrické federace či dojednání konfедераčních nebo svazových vztahů; Spencer 1998: 2-6).

Postoj SPR-RSČ k diskutované otázce byl po celou dobu neměnný. SPR-RSČ usilovala o vytvoření svazového uspořádání se čtyřmi republikami, případnou secesi podmiňovala referendem. Jí navrhovaná řešení šla mimo hlavní proud vyjednávání a nebyla brána v potaz ani jednou z

jednajících stran (částečnou výjimku tvořil požadavek na vypsání referenda, kdy měla SPR-RSČ podporu fakticky celé opozice).

Výstupy republikánských poslanců (zejména ve FS) se pak pouze snažily identifikovat konkrétní viníky za dosavadní vývoj a vytvářet "atmosféru tmářství" v tom smyslu, že rozpad federace označovali za krok zpět ve vývoji a propad v mezinárodním kreditu Československa. Čím blíže bylo však kritické datum 1. 1. 1993, stupňovala se (emocionální) intenzita, s jakou republikánští poslanci vystupovali. Zvýšil se patos jejich projevů, obsahovala expresivní vyjádření a vysoce personifikovaná obvinění (vrcholem pak bylo podání žádosti o přešetření V. Klause kvůli podezření z vlastizrady), která se posléze přenesla i na voliče ODS, HZDS a příznivců V. Havla.

SPR-RSČ byla po celou dobu v roli nekonstruktivní opozice, čemuž odpovídal i charakter jejího vystupování. Svou roli si udržela až do roku 1998, kdy ztratila zastoupení v parlamentu České republiky.

Poznámky

1 Tento text byl zpracován v rámci Výzkumného záměru Politické strany a reprezentace zájmu v soudobých evropských demokraciích (kód MSM0021622407).

2 Problémy byly založeny mj. i na zákoně č. 143/1968 o československé federaci, kterým bylo v roce 1968 změněno vnitřní uspořádání federálních orgánů tehdejší ČSSR. Změny se týkaly hlavně vnitřního uspořádání Národního shromáždění: z jednokomorového orgánu se stalo Federální shromáždění skládající se ze dvou komor – ze Sněmovny lidu a Sněmovny národů. Sněmovna lidu (tvořena 200 poslanci) odrážela podle počtu obyvatel proporcionalitu federace, Sněmovna národů (150 členů) pak symbolizovala paritní princip obou národů. Mimoto samozřejmě existovaly legislativní orgány obou republik: Česká národní rada a Slovenská národní rada. Dále bylo stanoveno, že v důležitých otázkách musí být uplatňován tzv. zákaz majorizace, který byl později jedním z důvodů rozpadu federace. Podle tohoto principu nebylo možné, aby jeden národ vnutil tomu druhému svou vůli. Pokud se tedy jednalo o schvalování programového prohlášení vlády, rozpočtu, o vyslovení důvěry vládě apod., hlasovaly česká a slovenská část komor odděleně. Ke schválení diskutovaného problému bylo potřeba získat většinu v obou částech komor. V komunistickém totalitním zřízení se zákaz majorizace kvůli absolutní (ideové a ideologické) nadvládě nikdy neprojevil, ale v demokratických podmínkách tento zákon nemohl fungovat právě kvůli možné (a pravděpodobné) pluralitě názorů. 31 resp. 38 poslanců té či oné strany totiž mohlo zablokovat rozhodnutí všech zbývajících 269 poslanců FS.

3 I to byl jeden z důvodů, proč byla pozdější jednání tak složitá. Zjednodušeně: Slováci požadovali více autonomie (ta měla zahrnovat i řízení ekonomiky), nebo rozchod. Češi na druhé straně chtěli rychlou ekonomickou transformaci pro celé Československo (tj. také silnou roli centra v ekonomických otázkách), nebo rovněž rozchod. Protože nejlepší alternativa jednoho národa představovala zároveň nejhorší alternativu druhého a oba národy měly za druhou nejlepší alternativu totéž – totiž rozdělení federace –, obě strany se rychle shodly na jejím přijetí.

4 Koncepce jednoho československého národa měla navazovat na teorii T. G. Masaryka o jednom národě politickém a dvou národech kulturních. Teorii jednotného československého národa je přitom možné vykládat dvojím způsobem. Čechoslovakismus může na jedné straně znamenat ideu jednoho politického národa, tedy národa v západoevropském smyslu, kdy nezáleží na tom, kolik a jakých entit jej vytváří. Na druhé straně může být tento pojem chápán jako idea jednoho etnika, splynutím Slováků s Čechy, tedy faktickým počestěním. Právě tato druhá interpretace byla oblíbeným argumentem v rukou slovenských nacionalistů.

5 Byť bylo dosaženo mnoha kompromisů, mj. o tom, že za jediný prostředek, který by ospravedlňoval rozdělení Československa, bylo považováno referendum. Konsensus byl dosažen mezi všemi (i opozičními stranami s výjimkou SNS) na jednáních v Kroměříži, které se konalo 19. června 1991.

6 Jednoznačným signálem byly kroky slovenských nacionalistických stran, které se 14. srpna, v čele se Slovenskou národní stranou vyslovily pro dva zcela nezávislé státy. V. Moric, tento cíl deklaroval již 3. srpna 1990, kdy v novinovém rozhovoru deklaroval jako jeden z programových cílů Slovenské národní strany (SNS) vytvoření samostatné SR: „My se chceme odtrhnout, chceme vytvořit ČR a SR...“ (Budování státu, 3/1990: 3 cit. dle Konečný - Zetocha 2005: 243).

7 Myšlenka o znovupřipojení Podkarpatské Rusi vycházela podle SPR-RSČ zejména ze čtyř faktů: Prvním byla skutečnost, že podle mezinárodních úmluv měla být Podkarpatská Rus právoplatnou součástí Československa. Druhým argument, že si připojení přeje většina tamních obyvatel - Rusínů. Třetím důvodem pak byly zásoby nerostného bohatství, které se na Podkarpatské Rusi nachází (zemní plyn, ropa, zlato...). Konečně čtvrtým důvodem pak bylo využití karpatských hřebenů jako přirozeného ochranného valu před útokem z východu.

8 Proběhla celá řada jednání a setkání se zástupci Podkarpatských Rusínů, kde byly dohadovány formy spolupráce se SPR-RSČ. Cílem bylo založení Republikánské strany a usilovat o vypsání referenda, které mělo dát možnost občanům, aby se mohli svobodně rozhodnout a měli organizační základnu pro boj za osvobození svého národa (Sládek 1994: 3). 22. ledna 1992 bylo na tiskové konferenci SPR-RSČ oznámeno konkrétní datum - 21. března 1992 -, ke kterému měl proběhnout ustavující sjezd Republikánské strany na Podkarpatské Rusi. Ve svém projevu při příležitosti ustavujícího sjezdu M. Sládek zopakoval argumentaci, se kterou vystupoval i na mítincích v Československu - vyzdvihl období První republiky jako zatím nejlepší období v dějinách národa Rusínů, odsoudil vývoj na Ukrajině, zopakoval že Podkarpatská Rus nikdy nepřestala být součástí Československa a důraz kladl na možnost sebeurčení Rusínů a nutnosti očistit společnost od následků komunistické diktatury. Sládek zde navrhl i tři možná státoprávní uspořádání, která by pro Podkarpatskou Rus přicházely v úvahu: První byla autonomie v rámci Ukrajiny (tuto možnost odsoudil pro nedostatečnou důvěryhodnost ukrajinského vedení), druhou je vytvoření samostatné Karpatské republiky (tuto variantu označil za perspektivní a žádoucí, nicméně skutečně náročnou na realizaci). Třetí variantou pak bylo opětovné připojení k Československu (na tuto variantu mělo být Československo po nových volbách - ve kterých Sládek očekával značné zisky - připraveno. Zároveň vyzval Rusíny, aby nesoudili Československo podle jeho soudobé reprezentace, která podle Sládka Československo nereprezentovala. Všechny tři možnosti měly tvořit otázku v referendu, kde by sami Rusíni vybrali formu, která jim bude nejvíce vyhovovat (Sládek 1994: 10-16).

9 Svě politické oponenty Sládek napadal z mnoha pozic opakovaně - nejčastější kritikou bylo poukazování na jejich údajné spolčení s (post)komunisty, rozprodávání republiky, prospěchářství atd. Stejně tak si Sládek opakovaně stěžoval na "mediální izolaci" (představitelé SPR-RSČ byli do médií pouštěni skutečně pouze výjimečně), kterou měli mít jeho nepřátelé na svědomí ze strachu, že by byli Sládkem poraženi. 10 Zvažována byla možnost kandidovat jako koalice neparlamentních stran

sdužených v Mimoparlamentním sněmu. Sládek opakovaně nabízel menším stranám možnost kandidovat na stranických kandidátkách, tato nabídka se ale nakonec nesešla s pozitivním přijetím.

11 SNS lze vnímat i jako faktický protipól k (postojům a rétorice) SPR-RSČ. Vzhledem k tomu, že je řazena do stejné ideové rodiny jako Sládkovi republikáni (Mareš 2003, Kopeček 2007), nebude nezajímavé stručně si přiblížit její požadavky a ideová východiska v otázce státoprávního uspořádání. Současná SNS byla založena/obnovena v roce 1990 (sama sebe označuje za pokračovatelku SNS konstituované v roce 1871 a její nástupnické organizace, byť je tato kontinuita značně diskutabilní, vzhledem k absenci kontinuity personální či organizační) a hlásí se k tradici duchovních a kulturních principů vycházejících z cyrilometodějských tradic a mravních zásad křesťanství. Raná rétorika strany se opírala o volání po (do)tvoření slovenského národa, antimadarskou rétoriku a striktní odmítání čechoslovakismu (Kopeček 2007: 414 - 418). Již ve volbách v roce 1990 strana získala zastoupení v SNR (22 mandátů, 13,9 % hlasů) i SL a SN (11 % a 11,4 % hlasů). Ačkoliv se SNS později strana stala skutečně striktní zastánkyní nezávislosti Slovenska (po volbách 1990), někteří z jejích představitelů si však dokázali představit i další fungování federace (Rychlík 2002: 103). Rozpor mezi zastánci federace a samostatnosti se částečně odrážel i v článku šest a devět volebního programu pro volby 1990. Zatímco článek šest programu vyjadřoval snahu SNS "prosazovat, aby se Slovensko a Slováci prezentovali jako samostatný národní a politický celek. Na tomto principu utvářet také politické dohody mezistátního charakteru.", článek devět označil za poslání strany je usilovat o "ve svazku současné společné státnosti dbát o důsledné, spravedlivé uspořádání vztahů mezi dvěma státoprávními národy, Slováci a Čechy." Do voleb 1992 strana vstupovala s poměrně propracovaným programovým dokumentem, který na mnoha místech akcentoval slovenskou samostatnost a suverenitu: Naším cílem je nezávislý národní stát, který bude zevnitř naplněn myšlenkou otevřené občanské společnosti. ... Myšlenka státu a státnosti potřebuje každého bez rozdílu politického názoru, bez rozdílu vyznání. Nabízíme Vám spolupráci při naplňování zájmů Slovenské republiky (SNS 1992). Za poměrně důležité SNS považovala SNS vyhlášení svrchovanosti Slovenska, schválení Ústavy Slovenské republiky (ke kterému skutečně později za přispění SNS došlo) a dobudování slovenské národnosti ve smyslu mezinárodního uznání samostatného Slovenska (včetně "samostatného" členství v OSN, EU a dalších mezinárodních organizací). Setrvání ve stávající federaci pak program označil za přetrvání "ve stavu polokoloniální závislosti" a zavázal SNS k iniciaci kroku vedoucího k vypsání referenda o státní samostatnosti Slovenské republiky (SNS 1992).

12 Požadavek na referendum Sládek vznesl bezprostředně po volbách s tím, že připomínal občanům, že žádná z politických stran nezískala většinu pro rozbití Československa. Je zapotřebí předejít zoufalým výkřikům a vypsát o této závažné otázce referendum na celém území. Současně však naznačil, že v případě rozdělení bude v nevýhodné situaci zejména Slovensko a republikáni nebudou nakonec rozdělení bránit: Ale, koneckonců, kdo chce kam, pomozme mu tam. Rozhodně více slzí bude na straně Slovenska. (Sládek 1994: 26)

13 Proběhlo 8. června v brněnské vile Tugendhat.

14 Slovenská představa společného státu v tuto chvíli zahrnovala společnou armádu, společnou (nikoli však jednotnou) měnu se dvěma emisními bankami a instituci, která by umožňovala Slovensku přizpůsobovat hospodářskou, daňovou a finanční politiku jeho vlastním potřebám; v oblasti mezinárodněprávní subjektivity by podle slovenského modelu „některá diplomatická zastoupení v cizině mohly užívat společně obě republiky“. Taková podoba společného státu by Slovensku zajistila naprostou volnost politického jednání a plnou státní suverenitu se všemi mezinárodněprávními aspekty; za důsledky slovenského jednání měla však nést zodpovědnost

společná československá (kon)federace. Místopředseda ODS Macek v této souvislosti hovořil o „slovenské samostatnosti s českou pojišťovnou“ (MF Dnes 22.9., str. 7)

15 Diskuse se točila i okolo obsahu pojmů federace, konfederace a samostatný stát. HZDS v této souvislosti navrhlo, aby se konalo referendum s následujícími otázkami: Jste pro federaci, česko-slovenskou unii, samostatný stát? (Vodička 1993: 92)

16 V. Havel totiž těsně před volbami vyzval občany, aby podpořili ty, kdo se chtějí domluvit a nedali svůj hlas těm, „kteří vám slibují, že vše vyřeší za vás (...), kteří mají diktátorské sklony, příliš často mění názory (...), nabízejí různá dobrodružná, nepromyšlená a nezodpovědná řešení (...), pro něž je vlastní moc důležitější než osud národa.“ (Havel 1992: 185-186). Dále uvedl, že po vypršení prezidentského mandátu bude ochoten se opět ucházet o úřad prezidenta. Toto Havlovo rozhodnutí bylo přijato vesměs kladně, nicméně se objevily hlasy, které se vůči němu vymezily negativně. Zejména VI. Mečiar si nepřál, aby V. Havel opět kandidoval s odůvodněním, že prezident jasně podpořil pravicové strany a odmítl tak spolupráci s HZDS (Stein 2000: 146). I když Havel přímo nikoho nejmenoval, Mečiar se v jeho slovech zřejmě poznal a nikdy Havlovi „neodpustil“ jeho postoj při Mečiarově odvolání v dubnu 1991.

17 Proběhlo 17. 6. v Praze.

18 V následující debatě došlo ke shodě o struktuře federální vlády, včetně paritního zastoupení Čechů a Slováků v desetičlenném kabinetu, a o předběžném rozdělení ministerských křesel. Česká strana dále usilovala o to, aby nová federální vláda byla přechodnou vládou na relativně krátkou dobu. Podezírala totiž HZDS z toho, že chápe federální vládu jako prostředek, který by umožnil dlouhodobý převod fondů z Prahy do Bratislavy. V této souvislosti odmítl Klaus Mečiarův výrok, že by nová federální vláda mohla vydržet půldruhého roku i déle, s tím, že jde o příliš optimistický odhad, neboť vývoj dostal určitý spád (Stein 2000: 163).

19 Tematicky je možné rozdělit opatření do tří oblastí: První část se zabývala další činností federálních orgánů, převádění kompetencí, reorganizací BIS atd. Druhá a třetí část se pak věnovala státoprávnímu uspořádání – jednající strany se shodly na tom, že do 30. září 1992 prosadí ve FS zákon o způsobu zániku federace (Zákon měl předpokládat čtyři možné způsoby zániku ČSFR: deklaraci FS, oboustrannou dohodu národních rad, referendum a vystoupení jedné republik z federace (Vodička 1993: 169-170) a o rozdělení majetku. Mimo to bylo konstatováno, že by nově vzniklé státy měly být svázány celou řadou smluv, což by mělo vést ke kvalitativně vyšší úrovni česko-slovenského soužití.

20 V září 1992 přijat zákon o způsobu zániku federace, v říjnu pak zákon o dělení federálního majetku.

21 Na Sládka byla dokonce vznesena žaloba za urážení hlavy státu. Sládek na jedné z demonstrací před budovou Československé televize nazval Havla opilcem, narkomanem, podvodníkem atd. Trestnímu stíhání však Sládek v tomto případě později nebyl, ačkoliv se urážek dopustil v době, kdy se na něj nevztahovala poslanecká imunita (5. schůze Sněmovny lidu 22.9.1992).

22 Sládek své kolegy poslance opakovaně tvrdě kritizoval právě za “náchylnost ke korupci” ve formě přijímání a hromadění funkcí, neochotě ke snížení platu, “vyspávání” ve sněmovnách atd.

23 V platnost vešla 1. října 1992, do 1. ledna 1993 byla pozastavena některá její ustanovení, která mohla kolidovat s federálním právem.

24 Na pořadu dne se opět objevila otázka společného státu ve formě unie a otázka referenda. HZDS začala jednání se slovenskou levicí a celou českou opozicí. Proti vládnímu návrhu zákona se tak

postavila podivná účelová koalice zahrnující celou českou a slovenskou levici a slovenské KDH. Byly předkládány – a vládní koalicí zamítány – návrhy na novelizaci příslušných zákonů, což v důsledku zablokovalo veškerou činnost FS. Navíc po druhém pokusu schválit zákon o rozdělení federace, kdy velká část poslanců již opustila jednací místnost, M. Zeman navrhl hlasování o ustanovení komise, která by se zabývala možností česko-slovenské unie. Návrh byl podpořen i poslanci za HZDS a schválen.

Seznam použitých zkratk

ČNR - Česká národní rada

ČSFR - Česká a Slovenská Federativní Republika

FS - Federální shromáždění

HZDS - Hnutí za demokratické Slovensko

ODS-KDS - Občanská demokratická strana - Křesťanská demokratická strana

SDL - Strana demokratické levice

SL - Sněmovna lidu

SN - Sněmovna národů

SNR - Slovenská národní rada

SNS - Slovenská národní strana

SPR-RSČ - Stran pro republiku - Republikánská strana Československa

ÚV KSČ - Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Seznam použité literatury a zdrojů

Barša, P., Strmiska, M. 1999. Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva, Brno: CDK.

Fiala, P. 2001. Politické strany a stranicko-politické systémy v Československu: k otázce kontinuity a diskontinuity v kontextu "transitologického" výzkumu, Politologický časopis 8: 30-39.

Havel, V. 1999. Vážení občané, Projevy, červenec 1990 – červenec 1992, Projev k občanům, 3. června 1992, Praha: LN.

Horowitz, D. L. 1985. Ethnic groups in conflict. Berkeley: University of California Press.

Konečný, M., Zetocha, K. 2005. Slovenská národní strana: druhá šance. Středoevropské politické studie 7: 241-262.

Kopeček, L. 2007. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006. Brno: CDK.

Mareš, M. 2003. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal.

Rychlík, J. 2002. Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992. Bratislava: Academic Electronic Press.

Sládek, M. 1992. ...a tak to vidím já. Dostupné z WWW <http://www.republikani.com/knihy/kniha1.zip>,

ověřeno ke dni 15.4.2008.

Sládek, M. 1994. Znamení doby. Dostupné z WWW <http://www.republikani.com/knihy/kniha2.zip>,
ověřeno ke dni 15.4.2008.

SNS - Volební program 1992.

Spencer, M. 1998. Separatism: Democracy and Disintegration. Lanham: Rowman & Littlefield.

SPR-RSČ - Volební program 1992.

Stein, E. 2000. Česko-Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad. Praha: Academia.

Stenografický archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Dostupný z WWW:
www.psp.cz, ověřeno ke dni 15.4.2008.

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb.

Vodička, K. 1993. "Koaliční ujednání: Rozdělíme stát! Volby '92 a jejich důsledky pro
československou státnost." In Vodička, K., Kipke, R. eds. Rozloučení s Československem. Praha:
Český spisovatel, s. 83-115.

Vodička, K. 2003. Příčiny rozdělení Československa: analýza po 10 letech. Politologický časopis 10:
55-64.

Volební server ČSÚ. Dostupný z WWW: www.volby.cz, ověřeno ke dni 15.4.2008.

Volební server SÚSR. Dostupný z WWW: www.statistics.sk, ověřeno ke dni 15.4.2008.